

burg og havde som sådan sine helt private interesser at pleje ved at modvirke den mecklenburgsk-russiske tilnærmelse og hermed svække hertugens stilling. Resultatet blev, at Rusland blev nødt til at opgive sine planer med Mecklenburg, især p.g.a. engelsk pres, og at den anti-svenske koalition gik i opløsning. Mediger gør i denne forbindelse op med de sovjetiske forskere S. A. Fejginas og L. A. Nikiforovs forestillinger om, at Englands politik hele tiden havde sigtet på at modvirke Ruslands fremtrængen i Østersøområdet, og at det hannoveranske diplomati var den engelske regerings forlængede arm. Det var tværtimod Hannover (Bernstorff), som var i stand til at påvirke den engelske politik; helt op til 1716 var England villig til at acceptere de ændrede styrkeforhold, ja endog til aktivt at medvirke til at tvinge Sverige i knæ, blot England traktatligt blev forsikret om vedblivende forsyninger af skibsbygningsmaterialer fra Østersøen.

Det var i følge Mediger zar Peters kapitale fejl, at han forsøgte at udvide Ruslands indflydelsessfære til Nordtyskland. Det betød, at krigen, via Bernstorffs indflydelse på den engelske regering, blev forlænget med adskillige år. På den anden side ser forf. just bestræbelserne på at opnå uhindret passage til Vesteuropa som det karakteristiske træk i Peters samlede politik, og vel i virkeligheden den følgerigtige konsekvens af den samlede russiske udenrigspolitik siden det 17. årh.s midte. Efter erobringen af de baltiske havne var Danmark stadig en hindring for en kommende russisk handelsvej; forgæves søgte Rusland i sine forhandlinger med Danmark i de første mange år af Den store nordiske Krig at opnå tilsagn om fritagelse for toldafgifter i Øresund, og senere søgte man planerne realiseret ved hjælp af Holsten-Gottorp.

Medigers fremstilling af Mecklenburgs rolle under nedbrydningen af det svenske imperium foregår hele tiden på baggrund af udviklingen i den internationale politik i øvrigt. Han argumenterer overbevisende og analyserer skarp-sindigt. Dokumentationen for de fremsatte synspunkter er grundig, ja så omfattende at det har været nødvendigt at placere noteapparatet sammen med den meget omfattende bibliografi og et navneregister i et bind for sig. Undertiden er fremstillingen dog noget omstændelig og vidtløftig, og værket ville utvivlsomt have vundet ved en stramning af det store stof, ved en udeladelse af de mange detaljer til fordel for nogle mere eksplicit fremsatte konklusioner.

BENT JENSEN

STIG JÄGERSKIÖLD: Handelsbalkens utländska källor. Stockholm, Almqvist och Wiksell, 1967. 510 s.

Det er med god grund, at den så produktive forfatter Stig Jägerskiöld har gjort Handelsbalkens forhistorie til genstand for en indgående undersøgelse, thi den havde ikke nær så grundige forarbejder som de øvrige »balkar« i Sveriges Rikes Lag 1734. Motiverne skjulte sig i tidens retsopfattelse, således som denne især manifesterede sig i praksis fra Svea Hovrätt.

Handelsbalken indeholder reglerne om formueretshandler såsom pant, lån, leje, kaution m.m. Bogen synes nogenlunde at følge lovbogens systematik. Hvert af de 11 kapitler indledes med en gennemgang af det enkelte retsområdes al-

mindelige regler og historisk-teoretiske forudsætninger og sluttes ofte med Handelsbalkens endelige lovtekst vedrørende det pågældende retsinstitut.

Imellem disse yderpunkter præsenteres det næsten overvældende materiale: henved 420 domme afsagt af Svea Hovrätt i årene fra 1619 og frem til 1734 – til dokumentation af tidens retspolitiske overvejelser. Det spejler en broget og spændende forretningsverden og fortæller meget om de økonomisk bedrestillede i datidens Sverige, mindre om de andre.

Alligevel kan det ikke nægtes, at medlemmerne af denne ret har følt sig kaldet til at tage sociale og humane hensyn med i overvejelserne. Tiden var løbet fra den gamle middelalderret, den var udifferentieret og mangelfuld og ville have ført til mange uretfærdige resultater, om ikke dommerne havde fulgt de kontinentale, romerretlige og naturretlige forbilleder.

Indenfor den formueretlige sfære var man i svensk retspraksis ikke, således som i romerretten, tilbøjelig til at tillægge utilregnelighed eller andre manglende psykiske forudsætninger retlig betydning i konflikt med det naturretlige krav om, at aftaler bør holdes (s. 59) – medmindre det til eksempel drejede sig om kvinder, især enker. Ugyldighedsgrunden var da manglende retshandelseevne »propter imbecillitatem sexus« (imbecillitas = svaghed). Denne interessante opfattelse synes at være den modsatte af den her i landet rådende, hvorefter enker, i sammenligning med andre kvinder, havde en ret omfattende adgang til at påtage sig formueretlige forpligtelser (jfr. Stig Iuul: *Fællig og Hovedlod*, s. 293f.).

Det var ikke let at være dommer, når de eksisterende love var formet i en fjern og primitiv tid. Ofte måtte retspraksis pejle sig frem mellem modstående principper i gammel svensk og i justiniansk ret, ja, den hjemlige kunne være så mangelfuld, at en afvejning faldt sted imellem rent romerretlige principper.

Hvor fristende det end kunne være at fordybe sig i bogens mangfoldige og forskelligartede problemer, må jeg, idet jeg anbefaler interesserede selv at give sig i lag dermed, på dette sted indskrænke mig til at omtale et enkelt spørgsmål og vælger det meget interessante, om hovedmanden måtte hæfte for sin tjeners forseelse i fuldmagtsforhold, hvorom ældre svensk ret kun havde få regler.

Hovrätten skal efter forfatteren under udformningen af praksis herom have ladet sig inspirere af de romerretlige regler om på den ene side mandatforhold og på den anden side om husherrens objektive ansvar for slaven. Men når han derefter giver udtryk for, at nogle dommere ville lade mandanten hæfte for mandantaren, hvis denne havde handlet indenfor mandatets ydre grænser, men imod mandantens ordre (s. 408), synes der snarere at være en vis lighed med den naturretlige sondring mellem åben og hemmelig fuldmagt.

Retten låste sig nu ikke fast i denne bås. Trediemands gode tro, mandantens nytte af retshandelen eller mandantens manglende agtpågivenhed i forhold til tjeneren var blandt de reale, retspolitiske hensyn, som tillagdes stigende betydning. I en sag mellem Kungl. Maj:ts ständers bank og friherreinde Anna Berendes fra 1686 (s. 410) anførte vicepræsidenten Fägerstierna, at uagtet »hon var kvinnfolk, enfaldig och hade ingen hjälp«, burde hun have sørget for, at tjeneren var blevet arresteret for sin forseelse (misbrug af hendes navn og segl til optagelse af lån), og flere med ham tillagde hendes mangel på forsigtighed i relation til tjeneren afgørende betydning.

Selvom man heller ikke blev stående ved sidstnævnte mulighed – Handels-

balken endte med at fastholde en regel om ansvar for hovedmanden, hvis retshandelen var kommet ham til nytte (jvf. HB 18:3, sidste pkt.) – vil jeg dog påpege, at dette standpunkt (hovedmandens ansvar for egen efterladenhed) synes på linie med den samtidige og lidt yngre danske retspraksis, således som jeg har opfattet den i min afhandling: Det historiske principalansvar, *Tidsskrift for rettsvitenskap*, 1965, s. 529f.

Efter 4 ekskurer og en sammenfatning slutes Jägerskiölds fortjenstfulde arbejde med et glimrende noteapparat. Dog savner jeg en liste med oversættelse af de vigtigste latinske citater, svarende til den forfatteren havde udarbejdet i sin forrige bog: *Studier rörande receptionen av främmande rätt i Sverige*, ligesom det for bogens kommende brugere måske havde været nyttigt, om retssagslisten udover parternes navne havde angivet sagernes art.

En pudsig lille inkonsekvens har indsneget sig i litteraturfortegnelsen m.h.t. familien Vinding Kruse, idet Frederik står under K og Anders under V.

Med *Handelsbalkens utländska källor* har Jägerskiöld yderligere befæstet sin allerede fremtrædende position som en af de bedste nulevende kendere af forholdet imellem romerretten og svensk ret i det 17. og 18. århundrede.

INGER SKYUM-NIELSEN F. DÜBECK

STAFFAN HÖGBERG: Utrikeshandel og sjøfart på 1700-talet. Stapelvarer i svensk export og import 1738–1808. Stockholm, Bonniers, 1969. 284 s. Ill. Med et engelsk resumé.

Bogen er en disputats, og forordet oplyser, at den er udgået fra Ekonomisk-historiska Institutionen i Stockholm, under inspiration af professor Ernst Söderlund. – Havde man af en disputats ventet en sammenhængende behandling af problemer i svensk handel og søfart i det 18. århundrede, eventuelt med en bestemt these, vil man blive skuffet. Bogen må tværtimod karakteriseres som en række afhandlinger om vigtige punkter i svensk økonomisk historie, belyst mere eller mindre dybtgående efter deres betydning, men uden nogen egentlig sammenhæng. Karakteristisk er det, at der ikke findes nogen konklusion som slutsten på arbejdet. – Et andet træk er ligeledes tydeligt: Heckschers storværk har i den grad påvirket de senere svenske forskere, der beskæftiger sig med deres lands økonomisk historie, at de næsten er nødsaget til at tage det som udgangspunkt, enten for at opponere mod mesterens resultater eller mere beskedent for at supplere dem med dyberegående undersøgelser. Dette er muligt i Sverige, hvor der i modsætning til Danmark er så mange statistiske kilder bevaret, at danske forskere må føle dyb misundelse. Ikke blot findes store dele af toldregnskaberne bevaret i original, men også rækker af samtidige bearbejdelser på grundlag af dem, hvor vi i Danmark har lidet af den første og mindre eller næsten intet af den sidste sort.

Dette er baggrunden for de undersøgelser, forfatteren har gennemført, og det har tilladt ham at udarbejde tabeller og diagrammer i et sådant tal, at de vel optager henvend en trediedel af bogens sidetal, i den grad, at teksten ofte reduceres til en forklaring af de opstillede talkolonner og kurver. Det gør ikke bogen egentlig letlæst, men man får en mængde nyttige oplysninger.

Forfatteren har dertil flittigt støttet sig på svensk og udenlandsk litteratur og